

Huvudansökan, Kandidatprogrammet för samhälle i förändring

Urvalsprovet 26.5.2021 kl. 14.00–18.00

Läs noggrant igenom alla anvisningar

Provet består av 2 delar. Provet tar 4 timmar. Du kan fördela tiden på de olika delarna hur du vill. Du kan fritt förflytta dig mellan de olika delarna under provets gång. Om någon del blir på hälft sparas den senaste versionen som ditt provsvar. Svara på alla delar.

Under provet får du öppna endast urvalsprovssystemet. Du kan planera dina svar och skriva egna anteckningar på konceptpappret. Anteckningarna på konceptpappret beaktas inte i bedömningen.

Bedömningen av urvalsprovet

Urvalsprovet består av 2 delar. Du kan få 14 poäng för del 1 och 22 för del 2. Del 1 bedöms för alla som deltagit i provet och de sökande rangordnas utgående från resultatet. Del 2 bedöms endast för de 99 sökande som klarat sig bäst i del 1. Om flera sökande har samma poäng som den 99 bästa sökande, bedöms del 2 för alla dessa sökande.

Du kan bli antagen endast om du får minst 8 poäng i del 1 och minst 11 poäng i del 2. Du kan bli antagen endast om alla delar av ditt urvalsprov bedöms. Poängen för alla delar räknas ihop. De sökande som får flest poäng antas.

Del 1: Litteraturprov (0-14 poäng)

Boken Piot, Charles: Remotely Global: Village Modernity in West Africa. Chicago: University of Chicago Press, 1999.

Uppgift 1.1: Flervalsfrågor (0-7 poäng)

Välj det rätta svaralternativet. Det finns endast ett rätt svar på varje flervalsfråga. Rätt svar ger 0,25 p., fel svar -0,25 p. och obesvarat 0 p. Det slutliga antalet poäng är dock minst 0 p. och högst 7 p.

Svarsalternativen är i slumpmässig ordningsföljd.

- 1) Togoland härskades mellan slutet av 1890-talet och senare delen av 1950-talet av de följande främmande makterna:
 - a) Portugal, England och Frankrike
 - b) Frankrike, Tyskland och England (rätt svar)**
 - c) England och Frankrike
 - d) Tyskland och Frankrike

- 2) 'Orientalismen' hänvisar till
 - a) ökandet av ritualer och andra traditioner i nuvarande samhällena
 - b) motståndet mot kolonialismen
 - c) uppfattningar om historisk oföränderlighet av några samhällen (rätt svar)**
 - d) spridning av bruk från Mellanöstern till andra samhällen

- 3) Vad är hundens kulturella betydelse för kabre-folket?
 - a) Krigiskhet
 - b) Rastlöshet
 - c) Andarnas budbärare
 - d) Manlighet (rätt svar)**

- 4) Hur skiljer sig en gåva från en nyttighet (commodity)? I motsats till en nyttighet
- a) **skapar en gåva hierarki (rätt svar)**
 - b) skapar en gåva inte hierarki
 - c) begränsar sig gåvorna till ritualer
 - d) besvaras en gåva inte med en pekuniär gengåva
- 5) Vilket av de följande påståendena är **fel**? Kabre-folkets helig skog (sacred forest) är ett ställe,
- a) **där andarna av hushållenas förfäder bor (rätt svar)**
 - b) där pojkar besöker under initiationsritualet
 - c) där helgedomarna av viktiga andar ligger
 - d) dit de utomstående döda begravas
- 6) Kabre-folket uppfattar som androgyner
- a) helbrägdagörarna
 - b) häxorna
 - c) **åldringarna (rätt svar)**
 - d) en del av de ritualiska grupperna
- 7) I flickornas initiationsritual
- a) läras flickan att slakta höns och småvilt
 - b) läras flickan att brygga öl
 - c) läras flickan att respektera sin blivande make
 - d) **flyttas flickan till sin blivande makes hem (rätt svar)**
- 8) Kabre-folkets gravar jämförs med
- a) underjordiska krafter
 - b) **förlossningskanal (rätt svar)**
 - c) övergenerationella relationer
 - d) odlandet av jans och livets kontinuitet

- 9) De spänningar mellan etniska grupper i Togo som Piot bevitnade berodde på
- a) stamkonflikter mellan kabre och ewe som härstammade redan från prekolonial tid
 - b) att kabreområdet hade dragit större nytta av utvecklingsarbeten gällande administrationen än de andra områdena (rätt svar)**
 - c) att kabrefolket var en mer sammanhållande etnisk grupp än de andra etniska grupperna
 - d) att ewe var en hot för kabre på grund av deras högre utbildningsnivå och bättre utländska nätverk
- 10) Med 'spektaklets makt' (power of spectacle) menar Piot att
- a) sakerna blir verkliga genom att de presenteras offentligt (rätt svar)**
 - b) sakerna fås att se ut annorlunda än de verkligen är
 - c) stora ritualer tar över deltagarna
 - d) häxorna har en förmåga att trola fram syner som verkar verkliga
- 11) Vilket av de följande påståendena gällande kabre-hövdingarna är **fel**?
- a) hövdingarna har endast lite makt
 - b) hövdingarna verkställer statens politik på lokalnivå
 - c) hövdingarna deltar inte i de viktigaste ritualerna
 - d) hövdingarna har varit betydande lokala aktörer sedan kolonialtiden (rätt svar)**
- 12) Vilket av de följande påståendena beskriver bäst äktenskap hos kabre?
- a) det lönar sig för männen att ha mera än en hustru
 - b) kvinnans egendom överförs i mannens besittning efter äktenskapet har ingåtts
 - c) äktenskapet ingås efter pojkes första initiationsrit
 - d) äktenskapet slutas sannolikt i skilsmässa (rätt svar)**
- 13) Hur har kristendomen påverkat kabres inställning till ritualerna?
- a) De kristnas barn deltar vanligtvis inte i initiationsritualerna
 - b) De kristna begravas vanligtvis inte enligt kabres begravningsritual
 - c) De kristna deltar vanligtvis endast i ritualer som inte strider mot kristendomen
 - d) De kristna deltar vanligtvis också i ritualer där man kommunicerar med förfäder och andar (rätt svar)**

14) När började slavhandeln över Atlanten vara slut i Volta regionen?

- a) på 1750-talet
- b) på 1650-talet
- c) på 1850-talet (rätt svar)**
- d) på 1950-talet

15) Kabrekvinnorna förväntas

- a) bli del av makes släkt när de gifter sig
- b) höra till sin fars släkt
- c) höra endast tillfälligt till sin makes släkt (rätt svar)**
- d) vara gäster både i den släkt de föds i och den släkt de gifter sig i

16) Vilket av de följande påståendena är **fel**? Hurdana var skillnaderna mellan kabre i norra Togo och i södra Togo under 1990-talet?

- a) Det fanns knappast några skillnader alls gällande arbetsfördelning i hushållena och arrangemang gällande ritualerna
- b) Husen i söder hade oftare plåttak än husen i norr (rätt svar)**
- c) Det fanns mera plåttak i norr än i söder
- d) De som bodde i söder hade större egendomar än de som bodde i norr

17) Andrafiering (Othering) hänvisar till

- a) den hierarkiska relationen mellan kabre i norra och i södra Togo
- b) människans förmåga att dra en gräns mellan själv och en annan
- c) syn på främmande kulturer (och deras medlemmar) som radikalt olika än den ägna kulturen (rätt svar)**
- d) skillnader mellan kulturer

18) Vilket av de följande påståendena är **fel**? Med begreppet 'mimesis' Piot hänvisar till

- a) lirandet av andar med offergåvor
- b) övertagandet av utomstående makt genom att imitera den

- c) inklusion av europeiska gudomligheter i kabre-folkets föreställningssystem
- d) ritualernas sätt att upprepa kabre-samhällets traditioner (rätt svar)**

19) Vad betyder FZD-äktenskap?

- a) en förbindelse mellan husen som uppstått genom äktenskap i successiva generationer (rätt svar)**
- b) en förbindelse mellan två hus som uppstått genom äktenskap ingått mellan dem i samma generation
- c) en förbindelse mellan två byar som uppstår genom äktenskap som ingås mellan dem
- d) ett äktenskap där hustru och make tillhör olika generationer

20) 'Matning' (feeding) utövat av männen hänvisar till

- a) deras från urmyt härlett bruk att med lockbeten locka djur för att jagas
- b) matandet av husdjur som tillhör dem
- c) skapandet av en förbindelse med en kvinna och ett barn genom olika sätt av uppfostran och tillsyn (rätt svar)**
- d) givandet av mutor till myndigheter

21) Hur är kvinnornas och männens områden uppdelade i kabres gårdsplaner?

- a) Insidan av hemmet är kvinnornas område och gårdsplanen är männens område
- b) Gårdsplanen runt hemmet är kvinnornas område och de omgivande områdena är männens (rätt svar)**
- c) Den västra delen av gårdsplanen är kvinnornas och den östra delen är männens område
- d) Den symboliska könsmissiga uppdelningen av områden in gårdsplanen varierar med årstiderna

22) Den nyfödda kabre-babyns närmaste manlig person är barnets

- a) biologisk far
- b) mammas äkta man
- c) mammas bror (rätt svar)**
- d) mammas far

23) Enligt kabre-folket

- a) rör sig de kabre som bor i norr mer än de som bor i söder
- b) rör sig människorna mer än andarna (rätt svar)**
- c) rör sig andarna mer än människorna
- d) rör sig ewe mer än kabre

24) Enligt Piot, kabre

- a) är moderna eftersom de använder globala konsumtionsvaror
- b) är dels moderna och dels pre-moderna
- c) är moderna eftersom de har haft kontakt med den utomstående världen i århundraden (rätt svar)**
- d) har motsatt sig moderniseringen genom historien

25) Vilket av de följande påståendena är **fel**? I pojkarnas initiationsritual

- a) gödas pojkarna så att de blir starka karlar (rätt svar)**
- b) uppskattas skillnaderna mellan individerna
- c) görs pojkarna könsbestämda
- d) görs pojkarna föremål för blicken

26) Vilket av de följande svaren är **fel**? Utvecklingen av kabre-diasporan påverkades av

- a) inledning av skatteuppbörd av kolonialadministrationen
- b) kolonialadministrationens behov av arbetskraft för byggandet av infrastruktur
- c) hövdingens hårda tag mot sina undersåtar i norra delen (rätt svar)**
- d) den högre bördigheten av jordmånen i söder jämfört med norr

27) Vilket av de följande **nämner** Piot **inte** som problem i strukturell-funktionalistiska (structural-functional) tolkningar i Afrikastudierna?

- a) De antar att ritualernas funktion är att fördunkla samhällets maktstruktur (rätt svar)**
- b) De överbetonar det lineära släktsystemets betydelse som samhällets struktur
- c) De antar att ritualernas funktion är att upprätthålla samhällets enighet

d) De åsidosätter klassificeringar och tolkningar av samhällets medlemmar

28) Vilket av de följande påståendena beskriver bäst 90-talets initiationsritualer?

- a) Allt färre av kabre i diasporan deltar i någon av initiationsritualerna
- b) Några av initiationsritualernas steg har börjats att arrangera också i södra Togo
- c) En ung persons ålder bestämmer inte tidpunkten för initiationen lika exakt som tidigare
- d) Betydelsen av vissa steg i initiationsritualerna har ökat på bekostnad av andra steg (rätt svar)**

Essäfrågor på förhandsmaterialet (0-7 poäng)

Svara på frågorna klart och tydligt så som det står i boken.

Skriv dina svar tydligt med hela, korrekt formulerade meningar, inte som punktuppställning.

Skriv inte alternativa svar. Om du skriver alternativa svar, beaktas endast det svar som ger minst poäng.

Skriv dina provsvar på finska eller svenska. Svar som har skrivits på andra språk bedöms inte.

Uppgift 1.2 (0-3 poäng)

Definiera hur kabres uppfattning om bildandet av samhällen och sociala personer avviker från västerländska uppfattningar. Beskriv också hur uppfattningen framstår i utbytet i lokalekonomin hos kabre i norra Togo. (max. 1500 tecken)

Uppgift 1.3 (0-3 poäng)

Enligt Piot är skillnaderna mellan könen inte baserad på essenser eller väsen (essential) hos kabre: definiera kort i en mening vad detta betyder. Beskriv därefter hur saken framgår från identiteter och beteendet i de viktigaste ritualerna av män och kvinnor som hör till de olika halvor av samhället (moieties) och olika områden (berg vs. buskage/lågland, alltså mountain vs. bush/plain). (max 1500 tecken)

Uppgift 1.4 (0-1 poäng)

Vad avslöjar pojarnas initiationsritual om kabres förhållande till staten? Hurdan kontinuitet kunde observeras i denna sak i initiationsritualer under kolonialtiden och i 1990-talet? (max. 650 tecken)

Del 2: Materialbaserat prov (0-22 poäng)

Material kommer inte att publiceras på grund av upphovsrätt.

Svara på frågorna klart och tydligt så som det står i materialet. Var noggrann med att svara på varje fråga utgående från rätt material.

Skriv dina svar tydligt med hela, korrekt formulerade meningar, inte som punktuppställning.

Skriv inte alternativa svar. Om du skriver alternativa svar, beaktas endast det svar som ger minst poäng.

Skriv dina provsvar på finska eller svenska. Svar som har skrivits på andra språk bedöms inte.

Uppgift 2.1 (0-5 poäng)

Materialet är president Tarja Halonens tal "Demokrati och Informationsrevolution", IDEA Democracy Forum 2001, Stockholm 27.6.2001.

- a) Analysera på vilka olika sätt kan informationsteknologins utveckling befrämja eller ändra människors möjligheter att delta i demokratiskt politiskt beslutfattande enligt Tarja Halonen. (0-4 poäng, max. 3500 tecken)
- b) Varför kan informationsteknologins utveckling öka ojämlikheten mellan människorna enligt Tarja Halonen? (0-1 poäng, max. 1200 tecken)

Uppgift 2.2 (0-6 poäng)

Materialet är textavsnitt från Adam Smiths verk "Nationernas välstånd" [1776] och Karl Polanyis verk "Den stora omdaning – Marknadsekonomins uppgång och fall" [1944]

- a) Vilka olika orsaker och processer förorsakar enligt Adam Smiths analys skillnaden mellan en filosof och ett vanligt stadsbud? (0-2 poäng, max. 1300 tecken)
- b) Hurdana orsaker och exempel finns det enligt Karl Polanyis analys för att människorna inte motiverar deras verksamhet med att sträva efter personlig ekonomisk vinning? (0-2 poäng, max. 2000 tecken)
- c) Analysera vilka skillnader och likheter det finns mellan Karl Polanyis beskrivning av människornas psykologi och ekonomiskt liv och Adam Smiths text. (0-2 poäng, max. 2500 tecken)

Uppgift 2.3 (0-6 poäng)

Material:

Bild 1. Statsjärnvägarnas turistreklam från 1930-talet. [Finlands Järnvägmuseum]

Bilder 2.-5. Aero Oy:s (Finnair) reklambilder från år 1962. [Fotograf U.A. Saarinen, Museiverket]

Analysera de statliga trafikbolagens reklamer med Lapplandmotiv. Fästa uppmärksamhet vid hur framstår turismen i vinter i Lappland på basis av bilderna och hur presenteras personerna i bilderna. Observera att på början av 1960-talet var flygturism ännu sällsynt. (max. 3000 tecken)

Uppgift 2.4 (0-5 poäng)

Diagram: Adolescents in Finland, Chile, Bangladesh and Algeria 2016, %

Analysera diagrammet. Hurdana skillnader finns det mellan länderna och könen i delområdena som nämns i frågorna? Jämför koncist olika ländernas situation. Procenttal skall inte nämnas i svaret. Förklaringar inte härstammande från diagrammet behövs inte här.

- a) I ungdomens matematik- och läskunnighet (0-2 poäng, max. 1000 tecken)
- b) I ungdomens levnadssätt (0-2 poäng, max. 1000 tecken)
- c) I ungdomsarbetslöshet (0-1 poäng, max. 500 tecken)

Bedömningsgrunder

Uppgift 1.2

Definiera hur kabrefolkets uppfattning om hur samhällen och sociala personer bildas avviker från de västerländska uppfattningarna. Förklara även hur uppfattningen visar sig i växlingen av lokalekonomi bland kabrefolket i Norra Togo. (0-3 poäng, max. 1500 tecken)

Modellsvar:

De västerländska uppfattningarna om personligheten är individualistiska och baserar sig på tanken på människan som individ. Människan förväntas driva sina egna intressen och då är den centrala frågan hur individerna hittar ett gemensamt intresse för att bilda ett samhälle. (0,5 p.)

Enlig kabrefolket bildas samhällen och personer i sociala förhållanden och människans aktörskap bildas i dessa förhållanden. Människan och samhället anses inte vara självtillräckligt. Där med är skillnader och kompletteringarna mellan personer, kön och samhällen viktiga i samhället. (1 p.)

Kabrefolkets växling av lokalekonomi skapar och upprätthåller sociala förhållanden. Man växlar och lånar djur, åkrar och mat hela tiden. Givarens syfte och kvaliteten på den sak som ges och att den motsvarar mottagarens behov och betjänar relationen är viktigare än antalet saker eller deras marknadsprismotsvarighet. (0,5 p.)

Att ge en gåva eller ett lån skapar en skuld hos mottagaren och skapar en hierarki mellan den som ger och får. Mellan parterna kan uppstå en vänskap som baserar sig på ömsesidigt givande och tagande (ikpanture). Värdet på gåvor och lån kan öka med tiden och som bäst nå fram till ett FZD-äktenskap. (0,5 p.)

Till skillnad från i ett kapitalistiskt utbyte av förnödenheter som motiveras av maximeringen av nyttan eller vinsten och där förhållandet uppstår mellan förnödenheterna är det viktigaste med att utbyta gåvor att skapa ett förhållande mellan människorna. Personer som inte följer gåvoutbytesekonomins regler och som eftersträvar att bli rika på andras bekostnad anses vara häxor. (0,5 p.)

Uppgift 1.3

Enligt Piot är könsskillnaderna mellan kabrefolket inte essentiella: förklara kort med en mening vad detta betyder. Förklara sedan hur ärendet visar sig i identiteten hos män och kvinnor i samhällets olika halvor (moieties) och olika områden (berg vs. buske/lågland dvs. mountain vs. bush/plain) och i hur de beter sig i de viktigaste ritualerna. (0-3 poäng, max. 1500 tecken)

Modellsvar:

Kabrefolket har ett kön på nästan allt i sin värld, men det baserar sig på tanken på samhället som ett dualistiskt system och inte på en essentiell tanke på att individerna har medfödda och bestående könsskillnader. Hos kabrefolket förekommer det utöver kategorierna kvinnor och män även kategorin androgyn, dit bl.a. barn och åldringar samt de grupper som förmedlar årstidsritualerna hör. (0,5 p.)

Kabresamhällets hus är delat in i manliga och kvinnliga halvor (moieties): fördelningen syns i ritualer som gäller årstider, initiationer och döden- (0,5 p) Då deltar en man som tillhör den kvinnliga moiety i ritualen som "kvinna", alltså han sitter bl.a. i lokalen avsedd för kvinnor och äter kvinnornas mat och han begravas som en kvinna. En kvinna som tillhör den manliga moiety anammar däremot beteendet kopplat till det manliga i ritualerna och begravs i mannens klangrav. (0,5 p.)

På områdesnivå representerar det nordliga bergsområdet manlighet i ritualerna och låglandet och buskarna kvinnlighet. I bergen är den manliga moiety hierarkiskt högre än den kvinnliga moiety, men på låglandet/i buskarna är den kvinnliga moiety högre än den manliga. (0,5 p.) Därför är männen i låglandets manliga moiety de allra lägsta i hela ritualsystemet. Endast männen från bergens manliga moiety är "män" hela tiden, medan de övrigas könsidentitet varierar enligt kontexten. (0,5 p). De könsidentiteter som aktualiseras under ritualerna inverkar inte på vardagslivets könsidentiteter. (0,5 p)

Uppgift 1.4

Vad berättar pojkarnas initiationsritual om kabrefolkets förhållande till staten? Hurdan kontinuitet kan vi se i saken under kolonialismperiodens och 1990-talets initiationsriter? (0-1 poäng, max. 650 tecken)

Modellsvar:

Under kolonialismen imiterade initiationsriterna byggandet av infrastrukturen. I riterna användes även föremål som hämtades utanför kabresamhället. Dessa kan förstås som ett anammande av extern makt. Kontinuitet under 1990-talet representeras av presidentens deltagande i brottningsmatcherna under initiationerna och av att pojkarna rekryteras till armén vilket garanterade kabrefolket ett deltagande i statsmakten. (0,6 p.)

Initiationsritualernas krigiska symbolik är även kopplat till skyddet av den egna gemenskapen. På 1990-talet representerar skyddet av de viktigaste ritualerna och att presidenten deltar endast i de mindre viktiga ritualerna kontinuiteten. (0,4 p.)

Uppgift 2.1

- a) Analysera på vilka olika sätt kan informationsteknologins utveckling befrämja eller ändra människors möjligheter att delta i demokratiskt politiskt beslutfattande enligt Tarja Halonen. (0-4 poäng, max. 3500 tecken)

Modellsvar:

Enligt Tarja Halonen har utvecklingen av informationsteknik (IT) förändrat och på många sätt förändrar formerna för den demokratiska verksamheten, Beroende på situationen kan de nya tekniska redskapen antingen främja eller minska medborgarnas möjligheter att delta i det demokratiska beslutfattandet. En fri samvaro mellan människor är en viktig förutsättning för en fungerande demokrati. IT kan å sin del främja fritt umgänge och därmed stärka demokratins förutsättningar. En fungerande demokrati är även beroende på fri informationsförmedling. Utvecklingen av IT skapar nya möjligheter för fri och effektiv informationsspridning och erbjuder därmed förutsättningar för människornas jämlika möjligheter att delta i den demokratiska beslutsprocessen.

Å andra sidan betonar Halonen att utvecklingen av IT förutsätter att människorna är redo att lära sig använda ny teknik. Människorna har redan sedan tidigare olika färdigheter att lära sig nytt. Personer med bättre beredskap att få och använda information står i relativt bättre position än andra vad gäller att utnyttja den nya informationstekniken. Detta är potentiellt problematiskt med tanke på jämlika politiska möjligheter att påverka. Samtidigt kan utvecklingen av IT även användas för att förbättra utbildningen. På så sätt kan den tekniska utvecklingen förbättra en del personers färdigheter och möjligheter att delta i den demokratiska processen. Med hjälp av IT kan även de offentliga tjänsterna utvecklas vilket erbjuder människorna nya valmöjligheter. Att utveckla och stärka de offentliga tjänsterna ökar även människornas jämlikhet som medborgare och deras möjligheter att delta i den demokratiska beslutsprocessen.

De nya redskap som den tekniska utvecklingen för med sig kan förbättra snabbheten och rättssäkerheten hos traditionella demokratiska former för deltagande. Det är dock inte självklart om man till följd av utvecklingen av IT kan skapa nya former för demokratiskt politiskt deltagande. Till exempel uppstår ett politiskt ansvar inte på samma sätt i opinionsmätningar som i val. Utvecklingen av IT kan i framtiden även inverka på röstningsaktiviteten. Det är dock fortsättningsvis osäkert hurdan inverkan elektronisk demokrati har på det demokratiska beslutfattandet. Elektroniska omröstningar kan öka den politiska aktiviteten hos endast en del

grupper, såsom hos unga. Då har olika grupper olika möjligheter att delta i den demokratiska verksamheten.

Halonen påpekar att man med hjälp av olika utvecklingsprogram kan öka människornas beredskap att använda IT och därmed på global nivå stärka mål som främjar demokratin, såsom spridning av kunskap och förbättrade deltagarmöjligheter för olika grupper. Den snabba utvecklingen av IT skapar ständigt nya områden inom vilka tekniken kan vara ett nyttigt redskap för att främja demokratin. Det viktigaste är dock att främja utvecklingen av det mänskliga kapitalet för att de teknologiska redskap som IT för med sig kan utnyttjas för att främja demokratin. Halonens tal visar att hon anser att den teknologiska utvecklingen kommer att förändra den demokratiska verksamhetsmiljön och kan främja demokratin. Den teknologiska utvecklingen främjar dock inte i sig demokratin. För att den teknologiska utvecklingen ska kunna utnyttjas på bästa möjliga sätt är det viktigt att även fästa uppmärksamhet vid etiken samt att noggrant analysera förhållandet mellan makt och demokrati.

- b) Varför kan informationsteknologins utveckling öka ojämlikheten mellan människorna enligt Tarja Halonen? (0-1 poäng, max. 1200 tecken)

Modellsvar:

På samma sätt som uppfinningen av boktryckerikonsten i sin tid gjorde det viktigt att lära sig läsa, förutsätter även den utvecklade informationsteknologin att man lär sig nya färdigheter. Människornas beredskap att få information och lära sig nytt är olika. Därför kan ibrukttagandet av en ny teknik öka ojämlikheten mellan människorna. Ifall man inte beaktar att människorna och kvinnorna kan ha lika stor nytta av utvecklingen av IT kan även ojämlikheten mellan könen öka. Även utvecklingen av elektronisk demokrati kan öka möjligheterna hos endast en del människor och därmed ställa olika människogrupper, så som yngre och äldre, i en ojämlik ställning. Dessutom kan utvecklingen av IT även öka ojämlikheten mellan människorna geografiskt. En integration med världsekonomin förutsätter förmågan att anamma och ta i bruk den utvecklade tekniken. Utvecklingen av IT kan öka ojämlikheten mellan människor bosatta i olika delar av världen, om man inte ser till att t.ex. södra Afrika har möjligheter och beredskap att ta i bruk de redskap som utvecklingen av IT medför.

Uppgift 2.2

- a) Vilka olika orsaker och processer förorsakar enligt Adam Smiths analys skillnaden mellan en filosof och ett vanligt stadsbud? (0-2 poäng, max. 1300 tecken)

Modellsvar:

Adam Smith förnekar inte att det inte skulle finnas skillnader i förmågor mellan olika människor. Skillnaderna mellan människornas naturliga förmågor är dock inte så stora i verkligheten. En filosof skiljer sig inte ens hälften så mycket till sina naturliga tendenser och förmågor från en gatubärare som olika hundraser skiljer sig från varandra. Smith antar att människorna har en naturlig tendens till "utbyte och handel" som motiverar människorna att fokusera på olika yrken för att de ska kunna byta sina arbetsresultat med andra. Utan en tendens att handla skulle arbetsfördelningen inte ha uppstått utan var och en hade varit skyldig att skaffa de "nödvändigheter och bekvämligheter" som behövs. Den naturliga tendensen att handla var därmed orsaken till arbetsfördelningen i början. Arbetsfördelningen å sin del skapar olika förmågor hos människorna. Efter den tidiga barndomen eller som vuxna börjar människorna verka inom olika yrkesbranscher. Skillnaderna mellan människor såsom "mellan filosofen och gatubäraren" beror i regel på "seder, utbildning och vanor". Skillnaderna mellan olika yrkesgrupper är därmed inte enligt Smiths analys en följd av skillnader i människornas olika förmågor utan på den samhälleliga arbetsfördelningen som gör att filosofens och gatubärarens egenskaper utvecklas och blir annorlunda.

- b) Hurdana orsaker och exempel finns det enligt Karl Polanyis analys för att människorna inte motiverar deras verksamhet med att sträva efter personlig ekonomisk vinning? (0-2 poäng, max. 2000 tecken)

Modellsvar:

Polanyi kritiserar uppfattningen enligt vilken samhällenas verksamhet bäst kunde förklaras med individens strävan efter personlig ekonomisk fördel. Enligt honom har både historisk och antropologisk forskning visat att betydelsen av omsorgen för sociala relationer oftast har prioritet framför ekonomiskt liv. Motivationen för den mänskliga verksamheter är inte därmed i första hand att genomföra sina egna ekonomiska fördelar utan att trygga sin "sociala ställning, sociala rättigheter och sociala fördelar". Materiella förnödenheter anses vara värdefulla endast i relation med hur mycket de betjänar sociala syften. Även samhälleliga produktions- och delningsprocesser anpassas enligt samhällenas sociala fördelar. Det ekonomiska systemets verksamhet definieras därmed av icke-ekonomiska sporrar som är olika i olika samhällen.

I ett stamsamhälle tar gemenskapen till exempel hand om medlemmarnas näringsbehov och då är individens personliga ekonomiska intresse inte viktigt utan hela samhällets intresse är viktigt. Däremot är det viktigt att upprätthålla sociala relationer och heders- och givmildhetsuppfattningar för individens välmående. Dessutom är alla sociala relationer ömsesidiga och att följa sociala skyldigheter betjänar även individens egna intressen bäst. Därför förstår individerna ofta inte ens sin ekonomiska fördel eller verksamhet ur den själviska ekonomiska fördelens perspektiv. Polanyi

nämner som exempel delningen av ett byte, där belöningen för givmildheten är så stor att en helt osjälvisk verksamhet är den mest lönsamma. Enligt Polanyi är även ett "ceremoniellt skrytande" där man byter gåvor för att få en motgåva ett tecken på att varor i samhället ses som just något som ökar den sociala värdigheten. Då är den personliga omedelbara ekonomiska fördelen underställd den sociala uppskattning som gåvogivandet ger.

- c) Analysera vilka skillnader och likheter det finns mellan Karl Polanyis beskrivning av människornas psykologi och ekonomiskt liv och Adam Smiths text. (0-2 poäng, max. 2500 tecken)

Modellsvar:

Enligt Polanyi är motivationen för ekonomisk verksamhet inte individens vilja att "skydda sina personliga intressen" och den ekonomiska verksamheten kan inte förklaras utifrån själviska ekonomiska motivationer. Däremot anser Smith att människorna motiverar sin verksamhet i första hand med tanke på sin personliga ekonomiska fördel. Polanyi antar inte att människorna har naturliga fallenheter för handel utan enligt honom beror bytet av varor på gemenskapernas uppfattningar om heder och givmildhet. Enligt Smith byter människorna i första hand varor med tanke på handel och ekonomiska fördelar och enligt Polanyi styrs det ekonomiska livet av att trygga den sociala ställningen och fördelen genom att genomföra samhällsliga heders- och givmildhetsuppfattningar. Enligt Polanyi förstår människorna inte ens ofta sin verksamhet utifrån den personliga ekonomiska fördelen. För Smith är individernas själviska byte av materiella fördelar centralt medan Polanyis mer kollektiva tankesätt betonar den sociala ställningen och fördelarna.

En förenande faktor i Smiths och Polanyis texter är upphovsmannens strävan att förklara mekanismerna bakom samhällets ekonomiska verksamhet. De är intresserade av hur delningen av ekonomiska förnödenheter sker i samhället. Båda vill förstå vad som får människorna att motiveras till att byta materiella förnödenheter med varandra. De granskar människornas psykologiska egenskaper som motivation för sociala och ekonomiska verksamheter, även om de når fram till olika förklaringsmodeller. Enligt Polanyi har karaktärsskillnaderna mellan individerna ingen stor roll i förklaringen av den ekonomiska verksamheten. Här kan man anse Polanyi vara inne på samma linje som Smith, enligt vilken människornas naturliga skillnader inte är en central faktor som förklarar den ekonomiska verksamheten. Istället för karaktärsskillnaderna mellan människorna är båda däremot intresserade av samhällsliga förklaringsmodeller samt av karaktärsdrag och behov som förenar alla människor. Smith och Polanyi granskar ekonomisk verksamhet. Båda är även intresserade av "stamsamhällets" inverkan på individernas verksamhet. För Smith orsakar den samhällsliga arbetsfördelning som uppstått till följd av individernas handelstendens skillnaderna

mellan individerna. Enligt Polyanyi däremot motiverar det sociala värdesystemet individernas ekonomiska verksamhet.

Uppgift 2.3

Analysera de statliga trafikbolagens reklamer med Lapplandmotiv. Fästa uppmärksamhet vid hur framstår turismen i vinter i Lappland på basis av bilderna och hur presenteras personerna i bilderna. Observera att på början av 1960-talet var flygturism ännu sällsynt. (0-6 poäng, max. 3000 tecken)

Uppgiftens bilder finns på tjänsten finna.fi:

https://finna.fi/Record/musketti_rautatie.M014:3233:450

<https://finna.fi/Record/museovirasto.6492D148CA4C9B1BCBD5F38F420C1CD9>

<https://finna.fi/Record/museovirasto.A6F98ECD62A2F825EA5C02495DA2992D>

<https://finna.fi/Record/museovirasto.645F11C6542B8E8A72574B5453D4E5DF>

<https://finna.fi/Record/museovirasto.36B83818C6AD089D805949431CCB71C0>

För behandlingen av följande teman får man poäng i tre delområden, à 0,25 p/punkt. Bara att nämna saker, typ "det finns renar på bilden" uppfyller inte kriterierna för ett bra svar. För samma sak får man inte delpoäng inom flera områden. För goda insikter kan man dessutom få delpoäng. För ett råddigt, språkligt svagt svar dras delpoäng av.

Resmål och transport- och trafikmedel (2 delpoäng)

- Landskap: fjäll, ren vit snö
- Flygresor är smidiga och snabba, utvecklingen av modern teknik (direkt till resmålet och pulkan jfr. med tåg, ser inte ut att ha rest länge, ödemarken tillgänglig, att avlägsna flygrädsla med hjälp av djur)
- Renarnas och pulkornas roll
- Motsatsen modernt och traditionellt
- Exotisk, romantisering
- Naturförhållandet: till exempel djur/en fälld björn som symbol, naturaliseringen av samerna, naturförhållandet hos de samtida

- Tystheten vs stadens vardagens brus
- Särskilda insikter inom delområdet

De lokala (2 delpoäng)

- Samerna, ursprungsfolket (antaget)
- Föremål för turistens blick/betraktande
- Andrafiering
- 1930-talet: i sin livsmiljö och kultur
- 1960-talet: den traditionella rennäringen har tyglats för turismen, tjänsteförhållande
- Mottagning av ortsbor på gott humör, gästfrihet
- Möten: stadsbornas intresse, nyfikenhet eller fräckhet
- Särskilda insikter inom temat

Turister (2 delpoäng)

- 1930-talet: verksamhet: skidåkning
- 1960-talet kvinnor/antagna kvinnor: ingen verksamhet, bara samtal (eller kvinnorna som aktörer i hela bildserien)
- 1960-talet män/antagna män: verksamhet: tända brasan (värma händerna?)
- Kvinnor/antagna kvinnor: föremål för blickar, posering, sexualisering
- Ålder: unga kvinnor
- Socialgrupp/klass (god inkomst, förmögna)
- Lyxig stuga/hotell (parkettgolv, el, tavlor), trygghet i en främmande miljö
- Särskilda insikter inom temat

Uppgift 2.4

Figur: Adolescents in Finland, Chile, Bangladesh and Algeria 2016, %

Analysera diagrammet. Hurdana skillnader finns det mellan länderna och könen i delområdena som nämns i frågorna? Jämför koncist olika ländernas situation. Procenttal skall inte nämnas i svaret. Förklaringar inte härstammande från diagrammet behövs inte här.

- a) I ungdomens matematik- och läskunnighet (0-2 poäng, max. 1000 tecken)
- b) I ungdomens levnadssätt (0-2 poäng, max. 1000 tecken)
- c) I ungdomsarbetslöshet (0-1 poäng, max. 500 tecken)

Ett bra svar är tydligt, logiskt och fokuserar enligt uppgiften på analyser och en koncist jämförelse samt behandlar centrala observationer. Förteckningar uppfyller inte dessa kriterier. De kvantitativa uttrycken ska vara lämpliga för att beskriva fenomenen. Till exempel "färre än hälften av de unga röker" beskriver inte träffande en situation där antalet rökare varierar mellan 9–25 procent. Enligt anvisningarna nämns procenttal och inte eller goda förklaringsförsök får poäng.

ett bra svar behandlar följande observationer och fokuserar jämnt på olika teman. Även andra träffande observationer kan ge poängdelar om ovan nämnda kriterier uppfylls.

2.4a I ungdomens matematik- och läskunnighet

M = Minimikrav i matematik, L = i läskunnighet Bättre hänvisar här till andelen som avlagt miniminivån.

- M: Finländarna klarar sig bäst
- M: I Finland och Algeriet är flickorna bättre, i Bangladesh och Chile är pojkarna bättre
- L: I alla länder läser flickorna bättre än eller lika bra som pojkarna. Den största skillnaden finns i Algeriet.
- L: Finländska flickor klarar sig bäst av alla, pojkar från Bangladesh går förbi de finländska pojkarna.
- L&M: De från Algeriet klarar sig klart sämst i båda färdigheterna
- L&M: I läskunnigheten är de från Bangladesh näst bäst, i matematik går chilensarna om dem
- (I figurens förklaringsdel berättas att det är frågan om unga i högskoleåldern, *lower secondary*. "Kvinnor och män" pekar till de vuxnas färdigheter och är nödvändigtvis inte samma sak.)

2.4b I ungdomens levnadssätt

- Chilenarna har mest övervikt, hela en tredjedel av de unga. I Algeriet och Finland är en fjärdedel överviktiga.
- Bangladeshierna står ut: minst övervikt och mest undervikt, rentav var femte ungdom är underviktig.
- I Algeriet finns en viss del undervikt, hos finländarna och chilenarna endast marginellt.
- Av de chilenska och finländska ungdomarna röker drygt en femtedel, i Algeriet och Bangladesh är rökning bland ungdomar klart mer ovanligt
- Störst skillnader finns i bruket av alkohol. I Finland och Chile har över hälften druckit minst en portion alkohol under det senaste året, i Algeriet och Bangladesh ytterst få
- Rökning är vanligare i Algeriet och Bangladesh än att använda alkohol (den granskade åldersgruppen är dock inte den samma)
- (Obs. ingen information om mängden/rikligheten i alkoholbruket. Det är frågan om allmän förekomst, alltså endast en gång under ett år.)

2.4c I ungdomsarbetslöshet

- Arbetslösheten är högst i Algeriet, där den är betydande hög
- Minst i Bangladesh
- Arbetslöshet bland flickor är vanligare i alla andra länder än Finland, där den är något mer vanlig hos pojkar
- I Algeriet är rentav en tredjedel av pojkarna arbetslösa, och ännu fler av flickorna. Arbetslösheten bland pojkar i Finland är näst högst, skillnaden till pojkarna i Algeriet är relativt liten.